

ГЛАДЫЯТАР, КАЧЭЎНІК, ВІКІНГ, САМУРАЙ, БАЕЦ. І ГЭТА ЎСЁ — ЯНА

Жанчыны-ваяры ў гісторыі чалавецтва

Вы калі-небудзь задумваліся аб тым, чаму вобраз жанчыны-ваяра настолькі бударажыць уяўленне? У кагосьці ён выклікае патрыярхальны гнеў і абурэнне, у кагосьці — ціканасць і нават пажадлівасць (фантазіі аб сексуальнай паліцэйскай — з той жа серыі). Уся справа ў тым, што ваярка — гэта не проста жанчына, якой паводле абставін давялося ўзяць у рукі зброю.

Гэта — магутны архетып, які існуе столькі ж, колькі існуе цывілізаванае чалавецтва.

І ў гісторыі таму ёсць маса пацвярджэнняў, часта спрэчных, а таму яшчэ больш займальных.

Сарматы, кельты і Герардэска

У каменным веку гандарныя ролі былі прасцей няма куды: кудлаты і здаровы мужык ловіць дзічыну, пакуль яго кудлатая і здаровая жанчына сядзіць у пачоры і гадуе кудлатых і здаровых дзяцей або збірае карэнні ў лесе. Але з развіццём грамадства ўсё становіцца не так адназначна, асабліва ў качавых народаў, для якіх ўменне спраўляцца з канём стала важней за знешнія якасці. Асабліва яркім прыкладам таму служаць сарматы, іра-

намоўны народ, які дзве з паловай тысячы гадоў таму жыў на тэрыторыі сучасных Украіны, Расіі і Казахстана. Іх жанчыны мелі высокі сацыяльны статус і ўдзельнічалі ў паляванні і войнах нароўні з мужчынамі.

Яны кідалі дроцікі і стралялі з лука, і, як паведамляюць нам шмат хто з гісторыкаў Старажытнай Грэцыі, нярэдка ім выдалялі правыя грудзі, каб усе жыццёвыя сокі перайшлі ў правую руку, што павінна было зрабіць такую дзяўчыну моцнай, як мужчына. Хутчэй за ўсё, гэта не больш, чым байка, у якую паверылі ласыя на маляўнічыя гісторыі класікі. Крыху болей даверу выклікае Герадот, які паведамляе нам, што замуж сармацкая дзяўчына магла выйсці, толькі забіўшы ворага. Улічваючы ваяўнічасць племені, у такое цалкам верыцца. Даволі відавочна, што антычным аўтарам хацелася паказаць дзікунства варвараў-жывёлаводаў, супрацьпаставіўшы іх мірным земляробам, якія празорліва трымалі сваіх жанчын у цуглях.

Вось толькі самі аселяючы народы не заўсёды прытрымліваліся гэтага правіла. Тыя ж кельты былі не супраць таго, каб іх жанчыны нароўні з мужчынамі ўдзельнічалі ў баях і паходах. Згодна з паведамленнямі антычных аўтараў, кельцкія дзяўчаты часта біліся і змагаліся адна з адной з-за мужчын, ды і з мужчынамі цалкам маглі ўступіць у бой. Калі ўспомніць знакамітую Баўдзіку, якая ўзначаліла антырымскае паўстанне, можна зрабіць высновы, што нават званне ваеннага лідара не было недаступнае для жанчын. Мабыць, адзінае, у чым былі крытычна ўшчэмленыя жонкі кельтаў, дык гэта ў тым, што ім, у адрозненне ад мужчын, не дазвалялася біцца цалкам аголенымі.

Дарэчы, самі рымляне, хоць і не пускалі сваіх жанчын у бітву, былі не супраць таго, каб тыя ваявалі ў якасці гладыятараў. Мяркуючы па ўсім, гэта было настолькі распаўсюджана, што нават вольныя грамадзянкі былі не супраць рызыкунць жыццём на арэне. Пра гэта сведчыць закон, прыняты ў 19 годзе н. э., згодна з якім забаранялася вербаваць дачок і ўнучак членаў сенатарскага і верхніцкага саслоўяў у гладыятары. Ды і дэкрэт імператара Септымія Севера, які ў 200 годзе н. э. цалкам забараніў жанчынам удзельнічаць у гладыятарскіх баях, кажа пра тое, што да гэтага з'ява была вельмі распаўсюджаная.

Шырока вядомая гісторыя Герардэска Мануціуса, якая далучылася да паўстання Спартака, праўда, хутчэй у ролі наложніцы. Калі рабоў разбілі, яе вабнотамі спакусіўся генерал Крас. Аднак па ходзе кампаніі тая, мабыць, нахапалася азоў гладыятарскага мастацтва. Так што палкаводзец, яшчэ больш захапіўшыся гэтай жанчынай (і, хутчэй за ўсё, спалохаўшыся за сваё жыццё), адправіў яе ў школу гладыятараў. Пасля навучання Герардэска перамагла на арэне, па адных звестках, каля 200 праціўнікаў, пакуль яе саму не забілі двое карлікаў, адзін з якіх уваткнуў ёй ззаду трызубец. Сцякаючы крывёй, яна ўпала на пясок з узнятым пальцам левай рукі. Гэта быў жэст, які азначаў просьбу аб памілаванні, але разгарачаны натоўп прагнуў фіналу, і ўсё, што ўбачыла Герардэска ў апошнія хвіліны свайго жыцця, гэта далоні з апущанымі ўніз пальцамі. Яна выклікала захапленне толькі да таго часу, пакуль атрымлівала перамогі. Аднак такога роду легенды — наконт 200 перамог — трэба прасейваць праз сіта скептыцызму. Вядома, што самы знакаміты гладыятар — Флама — станавіўся рудыярыям

(той, хто атрымліваў свабоду, але вяртаўся на арэну) чатыры разы, правёў трыццаць чатыры баі, выйграўшы дваццаць адзін. Дзевяць бітваў скончыліся ўнічыю, і толькі чатыры ён прайграў. Гэта прыкладна за 10 гадоў, г. зн. у сярэднім — 3-4 баі за год. Так што колькасць перамог Герардэска моцна перабольшана, і, хутчэй за ўсё, у 8—10 разоў.

«Панны шчыта» і онна-бугэйся

У Сярэднявеччы з жанчынамі-ваярамі ўсё таксама было ў парадку. У вікінгаў (хоць жанчыне забаранялася выступаць у ролі мужчын, г. зн. насіць мужчынскую вопратку і зброю) жаночыя пахаванні часам утрымліваюць наканечнікі стрэл, сякеры і дзіды. Бо ў тыя часы ў маглі калі інструменты, якія маглі спатрэбіцца ў замагільным свеце і выкарыстоўваліся нябожчыкам пры жыцці. Гэта значыць рамеснікам не пакладуць меч, а воіну — сельгасінвентар. Да таго ж у ісландскіх сагах можна пашукаць згадванне skjaldmær, гэта значыць «панны шчыта», «шчытаноскі». Але і гэта яшчэ не ўсё. У пачатку 20-х гадоў цяперашняга стагоддзя была прачытана ДНК шкілета шляхетнага ваяра-вікінга, раскапанага ў адным з курганоў яшчэ ў 1880-х гадах у Бірцы, буйным гандлёвым цэнтры шведскіх вікінгаў IX—X стагоддзяў. Воін аказаўся жанчынай.

Хоць многія даследчыкі (у тым ліку і жанчыны) у цэлым даволі скептычна ставяцца да жанчын-воінаў у пісьмовых крыніцах, і не без падстаў. Skjaldmær сустракаюцца ў сагах аб легендарных часах і таму ўжо выклікаюць сумненні — цалкам магчыма, што гэта архетыпічны персанаж з міфалогіі. Ісціна, верагодна, як звычайна, ляжыць дзесьці пасярэдзіне. Сапраўды, у дахрысціянскім германскім грамадстве жанчыны мелі значна больш правоў, чым пасля, — адсюль, верагодна, і спарадычныя выступленні іх са зброяй у руках. Але малаверагодна, каб жанчыны (тым больш у вялікай колькасці) былі прафесійнымі ваярамі на пастаяннай аснове — хутчэй, гэта выключэнне з правілаў.

На Усходзе ў гэты час адбываліся падобныя рэчы — у ваяўнічым грамадстве жанчынам таксама даводзілася быць ваяўнічымі. Жанчыны з самурайскіх родаў, якія зваліся онна-бугэйся, навучаліся валоданню ха-

лоднай зброяй на даволі сур'ёзным узроўні. Асабліва яны атрымалі поспех у выкарыстанні нагінаты — халоднай зброі з доўгай ручкай і выгнутым клінком. На працягу XI—XVII стагоддзяў жанчыны з самурайскіх родаў трэніравалі мастацтва бою рознымі відамі зброі і былі гатовыя, калі што якое, абараняць свой дом ад непрыяцеля. Калі справы ішлі асабліва дрэнна, жонкі дапамагалі мужам здзейсніць рытуальнае самагубства, а затым і самі адпраўляліся да продкаў. Прычым перад гэтым яны папярэдне звязвалі сабе шчыкалаткі вярхоўкай, каб нават пасля смерці выглядаць прыстойна, як і належыць высакароднай даме.

Цікавая і паказальная гісторыя Тамоз Гадзэн, якая прымала ўдзел у вайне Гэмпэй (1180—1185) у якасці старэйшага афіцэра, а заадно, па розных версіях, альбо палюбоўніцы, альбо жонкі Мінамота-но Ёсінакі, аднаго з правадыроў клана Мінамота. У бітвах яна ўдзельнічала і як стралок з лука, і як баец блізкага бою, прычым у поўным дазепе самурая. Калі ж Ёсінака пацярпеў паражэнне, яна альбо загінула, альбо па яго просьбе збегла, напэўна, адначасна адсекшы не адну варожую галаву.

Адной з самых вялікіх ваярак на Усходзе стала кітаянка Фу Хаа. Яна была адной з 60 жонак імператара У Дзіна (1250—1192 гады да н. э.), а стала першай у кітайскай гісторыі жанчынай-палкаводцам. Адночы падчас адной з войнаў яна папрасіла мужа адправіць яе на фронт — просьба гэтая для Кітая тых часоў гучала як вар'яцтва. Але, на здзіўленне імператара і ўсяго кітайскага народа, духі далі на гэта згоду. Праз пару месяцаў Фу Хаа апавясціла мужа пра сваю перамогу. Пасля гэтага імператар дазволіў жонцы кіраваць дзясятай часткай арміі. Паступова войска Фу Хаа павялічылася да 13 000 чалавек — вялікая лічба для таго часу. Усе без выключэння салдаты, хай і па загадзе ўладара, але падпарадкоўваліся адной жанчыне, што для Кітая таго часу з'яўляецца вельмі незвычайным фактам. Акрамя таго, імператар настолькі схіляўся перад жонкай, што дазваляў ёй вялікую частку часу праводзіць у ваенных паходах, а жыць у доме сваіх бацькоў. Фу Хаа ўдзельнічала ў мностве бітваў і перамагла больш чым у 20 краінах. Акрамя таго, без адрыў ад ваенных будняў яна нарадзіла імператару чатырох сыноў. Памерла жанчына-палкаводзец ва ўзросце 30 гадоў.

(Працяг будзе.)

Тэхналогіі

БЯЛЕЙ ЗА БЕЛАЕ

Навукоўцы падгледзелі ў жука самы белы колер

Які колер можна лічыць ідэальна белым? Накрухмаленую кашулю, медыцынскі халат ці, можа, ліст паперы з прынтара? Усё гэта, несумненна, правільна, але групе навукоўцаў з Кембрыджскага ўніверсітэта ўдалося стварыць рэчыва, у 20 разоў бялейшае за любое вядомае.

Дзіўна, але атрыманы прадукт не з'яўляецца прадуктам хімічнай прамысловасці. Дакладней, з'яўляецца, але не да канца. Для стварэння «абсалютна белага колеру» навукоўцы скапіравалі склад і якасці лускавінак паўднёва-ўсходнеазіяцкага жука *Syrphochilus*. Колер гэтага нася-

комага абумоўлены не пігментамі, а памерам і ўласцівасцямі найтанчэйшых хіцінавых лускавінак, з якіх фарміруецца яго панцыр. Справа ў тым, што белы колер атрымліваецца шляхам змешвання ўсіх астатніх колераў спектра. Пры гэтым найбольшая белы атрымліваецца, калі ўсе колеры

адбіваюцца з аднолькавай сілай. Спецыялісты, вывучаючы жукоў *Syrphochilus*, высветлілі, што пакрыццё іх панцыра вельмі тонкае, а белы колер утвараецца дзякуючы складанай прасторавай структуры пласта. Ніці хіціну, сплеченыя ў тонкую сетку, дыяметр якой складае тысячныя долі міліметра. Гэта значыць, што свой колер жука атрымліваюць не з-за змешвання кветак бачнага спектра, а з-за «заплеценай» сеткі хіціну. Дзякуючы гэтаму святло адбіваец-

ца вельмі эфектыўна і з'яўляецца амаль «ідэальным белым». Самыя сапраўдныя прыродныя нанатэхналогіі!

Для паўтарэння тэхналогіі эксперты скапіравалі структуру лускавінак жукоў, выкарыстоўваючы цэлюлозу, тонкія ніткі якой былі ўплетены ў структуру, «падгледжаную» ў жукоў. У будучыні распрацоўка можа быць выкарыстана для стварэння неверагодна яркіх фарбаў і пакрыц-

Падрыхтаваў Іван КУПАРВАС.